

ת.ד 102 בני ברק
פקס: 03-5055919
9139191@gmail.com

זכר מואמינים

גליון שבו עי מבית 'בני אמונים'

פרשת בשלח תשפ"ג שנה ט | גליון מס' 469

בני אמונים

בני תפלה בפרשה

פרתחו שערים

דבר מוסד ונשיא 'בני אמונים'

האמן והאמונה

אחר מעמד קריעת ים סוף העפילו בני ישראל לרום פסגת האמונה, וכפי שמעידה התורה בפרשתנו (שמות יד לא): "וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים, ויראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו".

רבנו בחיי, מגדולי מפרשי המקרא, למד מפסוק זה גלוי נפלא על סוד ענית אמן, ואלו דבריו: "ומפני שהאמונה יסוד כל התורה כלה, תקנו לנו רבותינו זכרונם לברכה בתפלה ובברכות לענות אמן".

נראה שרבנו בחיי מבקש בדבריו להבהיר לנו שגם כיום, אלפי שנים לאחר אותו מעמד, עדין יכול כל אדם מאתנו להעפיל לדרגת אמונתם של דור יוצאי מצרים. באמצעות ענית אמן סגולה הדרה לכל יהודי באשר הוא להשריש ולחזק את אמונתו בלבו.

רבנו בחיי הפליא לחדש, שענית אמן אינה רק הצטרפות לברכת המברך, שאלו פן, נתן היה לעשות זאת באמצעות אפני שבח אחרים. חכמים בחרו דוקא במלה "אמן" - בנקודה המזיק - כי יש במלה זו כח עצום ומפלא לבנות משפן אמונה בלב כל אדם ואדם.

עבדה זאת יכולה להסביר לנו מדוע קשרו חכמים לענית אמן סגולות כה רבות והבטיחו הבטחות מפלאות למקפיד על ענייתה פראוי. שהלא כל בר דעת מבין ומפיר כי הדרך הטובה ביותר להמשיך ישועות וברכות לאדם היא האמונה הפשוטה והתמימה, זו שמתבססת בלב האדם באמצעות האמן.

לעניות דעתי דברי רבנו בחיי יכולים לתת לנו הבט נוסף לטעמו של המנהג הקדום לומר ברכות השחר בחברותא. שהרי יסוד התפלה הוא האמונה, וכאשר זוכה האדם להשריש אמונה בלבו עוד לפני התפלה באמצעות ענית אמן, הרי תגדל בכך מעלת תפלתו עד אין שעור.

אם נברך מדי בקר ברכות השחר בחברותא, ומתוך כך נתפלל באמונה שלמה, בנודאי מתקבל תפלתנו ברחמים וברצון. אמן.

בקריאת אמן - יסוד כל התורה'
שבת שלום

218 219 מחזורין

תפלה בהכנעה מתקבלת

"ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו" (ד טו)

תמיהה ידועה היא: וכי מה יעשה משה בעת צרה אם לא לצעק אל ה'?

רבי אריה צבי פרומר מקוז'גלוב פרש כי לפיכך תרגם אונקלוס את לשון הפתוב: "מה תצעק אלי", במשמעות: "קבילית צלותך" - קבלתי תפלתך. לדבריו, הקדוש ברוך הוא לא בא להורות למשה לחלל מתפלתו, אלא אדרבה להודיעו שתפלתו התקבלה, לאמר: "מה תצעק" - מה שצעקת, הגיע אלי ותפלתך התקבלה.

הוסיף ואמר הרב מקוז'גלוב שכתוב זה אף רומז לכך שקבלת התפלה תלויה בעמק הכנעתו של המתפלל לפני בוראו; "מה תצעק" - אם תפלתך תאמר בהכנעה, בבחינת "מה" (ראה רש"י להלן טו ז), מבטח לך ששערי שמים יפתחו לפניך והיא תגיע אלי" (ארץ צבי).

הים נקרע לפני משה

"ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו; ואתה הרים את מטף ונטה את ירך על הים ובקעוהו ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה" (ד טו-טז)

באר רבי יוסף שאול נתנזון:

אם מטרת קריעת ים סוף היתה כדי לאפשר לבני ישראל לעבר את הים, יכול היה להולכים על גבי המים מבלי לבקע את הים. הסבה לכך שעשה את הנס דוקא באפן זה היתה כדי להראות קבל עם ועדה שהקדוש ברוך הוא הכפיף את הטבע למשה איש האלקים; בנטותו ידו על הים הוא יקרע לשנים ובנטותו ידו בשנית ישובו המים לאינתם. זהו שאמר הקדוש ברוך הוא למשה: "מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו" - על המים פעל פני היבשה. ואולם לפי שברצוני להראות לבני ישראל שהטבע פופו בפנייה לפיכך: "ואתה הרים את מטף ונטה את ירך על הים ובקעוהו".

בכך נבין את הסבה שתקנו לומר בברכת הגאולה שבתפלת ערבית: "מלכותך ראו בניך בוקע ים לפני משה"; הסבה שהקדוש ברוך הוא בקע את הים היתה "לפני משה" - להראות שהקדוש ברוך הוא השליטו על הטבע (דברי שאול מהדורא קמא).

תפלת משה תלויה בתפלת ישראל

"והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק" (ז יא)

דרשו חז"ל במשנה (ר"ה כט א): "וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה? אלא לומר לה: כל זמן שהיו ישראל מסתכלים כלפי מעלה ומשעבדים את לבם לאביהם שבשמים היו מתגברים, ואם לאו היו נופלים".

ולכאורה יש להבין: וכי ידיו של משה אינן עושות מלחמה, הלא פעמים רבות מצינו שמשה הציל את בני ישראל בכך שפרש ידיו בתפלה למענם? המהר"ם חביב באר כי אכן, ברור היה לחכמי המשנה שידיו של משה יכולות היו לעשות מלחמה, ועל זאת תמהו: מדוע אם כן מפעם לפעם הניח ידיו מלהתפלל ונתן לעמלק לגבר? והשיבו שכיון שמשה היה שלוחם של ישראל, היתה הצלחת תפלתו תלויה בהם; בזמן שהיו ישראל משעבדים לבם לאביהם שבשמים, היה לו כח לפרש ידיו בתפלה למענם, וכאשר התרפו מכם, נחלש כחו והוא היה מניח ידיו (יום תרועה" ר"ה כט א).

אף ה'שפת אמת' באר כף והוסיף שיסוד זה מרמז בפסוק עצמו: "והיה כאשר ירים משה ידו" הרי זה אות וסימן כי "וגבר ישראל" ומשעבדים הם את לבם לאביהם שבשמים (שפת אמת' פר' זכור תר"ג).

תפלה - עד שלוש שעות

"והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק" (ז יא)

מדוע הניח משה ידו מלהתפלל, הלא בכך גרם לעמלק לגבר?

כתשובה לכך הביא הרמב"ן את דברי בעל ספר הקנה' (סי' קלה) שמשה מכרח היה להניח את ידו מעת לעת, לפי ש"אסור לאדם לשהות שלש שעות כפיו פרושות השמים".

רבי מנחם רקאנטי בפרושו לפסוק זה מביא שני טעמים לאסור זה: א. שלא יטריח המתפלל את בוראו יותר מדי [כך נראה אף מדברי הגר"א שפרש את הפסוק (משלי כה ז): "הקר רגלך מבית רעד פן ישבעך וישנאך", שלא ירבה אדם להתפלל בבית הכנסת יותר משלוש שעות]. ב. משום שתפלה המתארכת יותר משלוש שעות חוסמת את המקטרגים וכחות הסמאה, ויש בכך משום שנוי סדרי הבראה.

בספר נפש חיה' (תקפד ד) כותב כי כדי שלא לעמד בתפלה מעל שלוש שעות רצופות, נהגו ישראל להפסיק בזמנים נוראים בין תפלת שחרית לתפלת מוסף.

נס מפלא ב'זאת הנכה'

ר' רפאל, ומאותו יום ואילך השם 'רפאל אריה בן ורדה' התפרסם בכל אתר ואתר. כל מי ששמע על המקרה הכואב התגייס לתפלה ולקבלות טובות, ברבים מתלמידי התורה ובתי הספר העתירו לרפואתו, כשבד בבד בבית החולים נלחמים הרופאים על חייו.

לאחר חדשים רבים, בנסי נסים פקח ר' רפאל אריה את עיניו לראשונה, אלא שהפגיעה הקשה שעבר גרמה לכך שהוא לא הצליח לזהות את היושבים סביבו. רק לאחר שנה שלמה של תהליך שקום אינטנסיבי חזר גופו של ר' רפאל אריה לתפקד. לאחר כשנתיים וחצי הסתים תהליך השקום הארוך והמיגע, ור' רפאל אריה יכול היה לשוב לביתו ולהמשיך להתאושש לאטו מהפגיעה המוחית הקשה שעבר.

במהלך כל התקופה הקשה שעבר, מעיד ר' רפאל אריה, כי הדבר שהכי חזק אותו ונסך בו כחות, היתה העבדה שעם ישראל העתיר עליו בתפלות. "מידן ועד באר שבע" היתה שמי רפאל אריה בן ורדה, שגור בפי הבריות. מצבו הקשה נגע בלבו של כל יהודי.

כדגמה לכך מצין ר' רפאל אריה את המקרה הבא: "בשבוע האחרון היתה צריכה אמי שתחיי לסדר משהו במשרד הפנים. כאשר הבחינה הפקידה בשמה ובשם משפחתה היא שאלה אותה, 'האם את אמו של ההוא מהספור עם הפטיש...?'". מסתבר שהשם הכל כך מוכר היה עדין חרוט בלבבה, ארבע עשרה שנים לאחר מכן.

ר' רפאל אריה מבקש להצביע במיוחד על ההשפעה המתמשכת של התפלות על התקדמותו הרוחנית. מאז החלטתו ועד עתה, בכל שנה ושנה עורף הוא ביום זאת הנכה' - היום שבו ארע הפגוע - סעדת הודיה בהשתתפות ידידים ומכרים, כאשר גלת הכותרת היא סיום המסכת שהוא עורף במהלך הסעדה, מסכת שאותה הוא לומד בעמל וביגיעה במשך השנה כלה.

ר' רפאל אריה מסכם את השיחה במסר הבא: "כאשר נחת עלי הפטיש שאים לגדע את חיי, הייתי בטוח שזהו הסוף. כאשר התעוררתי לראשונה בבית החולים ונוכחתי במצבי הקשה ובחסר יכלתי לתפקד, יכלתי להתיאש ולדעך, אך בחדסי שמים ובכתי התפלות בחרתי להאחז בארצות החיים. החלטתי בלבי כי מאותו יום ואילך אשקיע את כל כוחותי להתקדמות, פיזית ורוחנית, ובחדסי שמים זכיתי לסייעתא דשמיא עצומה, והנני עומד כאן לפניכם כאחד האדם".

נשמע מפי בעל המעשה

באותם רגעים שהו ר' אריה והפועל לבדם על הגג, ולפתע, בפתע פתאום קפץ הפועל לעברו ותוך שהוא מסגן בארסיות אתם הורגים ילדים בעזה' הוא הנחית על ראשו בפראות את הפטיש שאחז בידו, 'פטיש הריסה' במשקל חמשה ק"ג, ולאחר מכן אף דקר אותו באכזריות ונמלט מהמקום.

ר' אריה צנח על הרצפה מתבוסס בדמו, אולם הערבי לא הסתפק בכך, הוא ירד לקומה שמתחת, דקר את בעלי הדירה ופצע אותם בארץ קל, לאחר מכן ירד לרחוב, דקר ופצע עוד שלושה אברכים, ולבסוף התקשר לקבלן יהודי שהכירו, ותוך שמוש בתרוץ ש'הוא לא חש בטוב', בקש ממנו להסיעו חזרה לכוון המחוסם בכניסה לכפרו.

ובינתיים, בשכונת ברקפלד התחוללה בוקה ומבלקה. הידיעה על הפגוע העברה במהירות לאנשי כחות הבטחון. התלמידים הסתגרו בכתותיהם וכחות הבטחון החלו בחפזים אינטנסיביים אחר המחבל. אחד ממתנדבי ההצלה, עסקן מפר בעיר, הבחין במכונית שבה ישב המחבל פונה לצאת משכונת ברקפלד. הוא עצר את המכונית ובקש לבדוק את המחבל. משהבחין בידי המגאלות בדם הוא חשד בו. התפתח ביניהם עמות קצר, המחבל שלף סכין, ובתגובה העסקן שלף אקדח, ירה בו ופצע אותו בארץ אנוש.

בשעה שאנשי ההצלה טפלו בפצועים, ואנשי הבטחון חפשו אחר המחבל, איש לא ידע כי באתר הבניה שעל הגג שוכב ר' אריה מתבוסס בדמו. הוא שכב כך במשך דקות ארוכות ויכול היה אף להשאיר כך עוד דקות ארוכות נוספות, אלמלא בחסד ה' שנים מידיו, הרב חיים הנפלינג שיחיי והרב עודד מגירא שיחיי, אשר טרם שמעו על כך שהמחבל נתפס, עלו על הגג כדי לחפש אחרי המחבל, ושם גלו לחרדתם את ידיים מחסר ההכרה.

ר' אריה הבהל לבית החולים כשהוא פצוע בארץ אנוש והכנס מידית לסדרת ניתוחי חרום שהצילוהו ממות מידית. דא עקא שעקב הפגיעה המוחית הקשה שעבר, היו הרופאים פסימיים מאד לגבי סכויי החלטתו.

במהלך השבועות הרופאים, בני משפחתו וחבריו של ר' אריה קרעו את השמים לרפואתו. בהוראת הרבנים הוסיפו לו שם

ברגע נורא אחד, ביום שני ב' בטבת זאת הנכה' תשס"ט, השתנו חיי של ר' רפאל אריה דויטש שיחי ממודיעין עלית.

באותו בקר, עלה ר' רפאל אריה, שבאותם ימים נקרא בשם ר' אריה בלבד, אל גג בנין ברחוב רבי יהודה הנשיא שבשכונת מגוריו ברקפלד כדי לסייע לאחיו הקבלן בפקוח על הפועלים ועל העבודה המתבצעת במקום.

ובינתיים, בשכונת ברקפלד התחוללה בוקה ומבלקה. הידיעה על הפגוע העברה במהירות לאנשי כחות הבטחון. התלמידים הסתגרו בכתותיהם וכחות הבטחון החלו בחפזים אינטנסיביים אחר המחבל.

היה זה באחד מסבבי הלחימה בדרום הארץ. יומים לפני כן נהרגו כמה ילדים עזתיים, וגלי ההסתה שעלו מרצועת עזה שטפו בעצמה את כל הרפוזים הערביים בארץ. מחבלי החמאס הסיתו את חבריהם בכל רחבי הארץ לצאת בשביתת היזהות עם אחיהם העזתיים, וכך, גם הפועלים שבחרו להגיע לעבודה היו טעוניהם מאד.

כאמור, ר' אריה עלה אל גג הבנין שבו פקח על הפועלים, נגש לאחד הפועלים הותיקים שעבדו תחתיו והעביר לו כדבר שבשגרה כמה הוראות ענייניות בנוגע לעבודות שעליו לבצע באתו היום.

ברכות שאינן נענות באמן

אחר המברך ללא שם ומלכות

א. מי ששכח להזכיר שם שמים בברכתו, אין חובה לענות אחריו אמן, פיון שלא יצא ידי חובת ברכה. ואולם אחר מי שהזכיר שם שמים בברכתו אך לא הזכיר בה מלכות, אסור לענות אמן, פיון שהזכיר שם שמים לבטלה.

מקורות ובאורים:

ב'שליחן ערוך' (או"ח רטו ב) נפסק: "שנה ממטבע הברכות, אין עונים אחריו אמן". וכתב המ'שנה ברורה' (שם יא): "ודוקא ששנה באפן דלא יצא בברכה מחמת זה, והרי הוא כמברך ברכה לבטלה, שאסור לענות אמן אחריו". והנה ב'שליחן ערוך' (או"ח ריד א) נפסק שאם שכח המברך להזכיר בברכתו שם או מלכות, אינו יוצא בה ידי חובת ברכה. מעשה, השוכח להזכיר שם שמים, אף על פי שאין חובה לענות אחריו אמן, מאחר שלא יצא ידי חובה בברכתו אין לאסור זאת, לפי שלא הוציא המברך שם שמים לבטלה. (שו"ת 'בצל החקמה' ח"ה סי' פט. וראה דרך פקודי' מצוה לו חלק הדבור אות ד). ואולם אם הזכיר שם שמים ולא הזכיר מלכות, מאחר שלא יצא ידי חובת ברכה, לפי שהזכרת מלכות מעכבת, נמצא שהזכיר שם שמים לבטלה, ודינו כדן המברך ברכה לבטלה שאין לענות אחריו אמן ('נוטרי' אמן ח"ב ע"ב כ, ע"פ באור הלכה שם ד"ה וזאם דלג).

ב. המברך ללא שם ומלכות ברכה שכתבו הפוסקים לברכה כף, כגון ברכת 'ברוך שפטרגני' למי שנכנס בנו לעל תורה ומצוות, שיש שפסקו לאומרה בלא שם ומלכות לפי שלא הזכירה בגמרא, אין חובה לענות אחריו אמן.

מקורות ובאורים:

ברכת 'ברוך שפטרגני' לא הזכירה בגמרא כי אם במדרש (בר"ס יג י), ומשום כך נחלקו הפוסקים (ראה שו"ע או"ח רכה ב ובמשנ"ב שם ח) אם יש לאומרה בהזכרת שם ומלכות. וכתב ב'הליכות שלמה' (תפלה, עמ')

רצו) שאם מברכים אותה בלא שם ומלכות, אין עונים אמן אחריה. כף עולה אף מדברי השערי אפרים' (שער ד סעיף לג) שכתב לגבי ברכת 'דון האמת' שמברכים העולים לתורה בתשעה באב "שמאחר שאומרים אותה בלא שם ומלכות ואין כאן עניית אמן, נוהגים לאומרה בלחש". אף הנהגים שלא להזכיר שם ה' בברכת "המקדש שמו ברבים" לפי שלא הזכירה בתלמוד בבלי (ראה ט"ז או"ח מו ט), נוהגים לאומרה בלחש לפי שאין עונים אמן אחריה (שו"ת 'בצל החקמה' שם).

ב'הליכות שלמה' שם כתב שהוא הדין שאין לענות אמן אחר אמירת 'ברוך א-ל-הוהדות' בסיום מוידים דרבנו, זאת לפי שנהגו שלא לחתם זאת בשם, משום שלא הזכירה חתימה זו בתלמוד בבלי (שו"ע או"ח כז א; ט"ז שם ב. וראה משנ"ב שם ד). בשו"ת 'שולמת חיים' (או"ח קלג) טוען השואל שיש לחיוב לענות אמן אחר מוידים דרבנו, לפי שדינו כברכה הפותחת בשם ומלכות, וכפי שברכות תפלת העמידה נחשבות כף פיון שהן נסמכות לברכת אבות שמזכירים בפתחתה שם ומלכות (ראה משנ"ב ריד ב). ואולם הגר"ח זוננפלד השיבו: "הא ודאי שאין מזניחים לעונה, אבל לחיוב מן הדין לא בריא. אבל על כל פנים על כל ברכה אפלו מי שמברך לחברו ראוי לענות אמן. ובאפן שיודע המברך שאין נוהרים בזה, ראוי לו לברך כיוצא באלו בלחש". משמע מדבריו שאף בברכה שאין מזכירים בה שם ומלכות ראוי לענות אמן, אלא שאין בכך חובה. ואולם ראה בשו"ת 'בצל החקמה' שם שדיק מדברי השער אפרים' שהמשנה ממטבע שטבעו חכמים, ואינו מזכיר שם ומלכות בברכתו, "אין שום תועלת בעניית אמן על ברכתו". ומ"מ אף הוא מודה שאין אסור לענות אמן על ברכתו, כפי שלא אסרו עליו לברך.

והנה אף אלו הסוברים שיש חיוב גמור לענות אמן על ברכת הזמון אף על פי שאין מזכירים בה שם ומלכות (ראה משנ"ב קצח ד), מכל מקום מוידים הם שהשוכח להזכיר שם ה' בברכתו או שמשמיטו מספק, אין חיוב לענות אחריו אמן. זאת משום שבברכות שתקנו מלכתחלה להזכיר בהם שם שמים, אם אומרים אותם ללא הזכרת ה', משנים מכה ממטבע שטבעו חכמים. ואולם ברכת הזמון שנתקנה מלכתחלה ללא הזכרת שם ומלכות, יש לענות אחריה אמן (שו"ת 'בצל החקמה' שם ז).

אמרות קדש יא את כ"ק מרגן אדמו"ר מבאיאן שליט"א

גאון, מפרש רש"י (שם ד"ה א-ל): "כף מעיד על בוראו שהוא א-ל מלך גאון", על ידי עניית אמן מתחזק האדם יותר באמונתו. ומובא מצדיקים ש'אמונה' היא מלשון המשכה, על ידי האמונה אפשר למשך הכל; למשך טובה ולמשך חסדים ורחמים (ערה תישפ"א).

בגמרא במסכת שבת (ק"ט ב) מובא: "אמר רבי יהושע בן לוי: כל העונה אמן יהא שמה רבא מברך בכל כחו - קורעין לו גזר דינו". רש"י (שם ד"ה בכל כחו) מפרש שיבכל כחו פרושו 'בכל פונתו'. ואלו תוספות (שם ד"ה כל העונה) מפרשים שהפונה 'בקול רם', ומביאים בשם הפסיקתא: "כשישראל נכנסין לבתי כנסיות ואומרים יהא שמה רבא מברך בקול רם, מבטלים גזרות קשות". הבה נקבל על עצמנו כלנו יחד, לענות 'אמן' יהא שמה רבא מברך לעולם ולעלמי עלמיא", בכונה ובקול רם - 'בכל כחו'.

צריכים לומר כל אמן בקול ובכונה. הלא זו היתה העצה של כלל ישראל תמיד, אף בזמנים הקשים ביותר, וכפי שמבארים את הפייט (לימים נוראים) "עצתו אמונה", שהעצה היא אמונה.

הרי הצדיקים אמרו על הפסוק (תהלים קטז י): "האמנתי כי אדבר", שפכל שמדברים ומשוחחים באמונה, כף זוכים ובאים לאמונה. והנה, כל אמן שעונים היא בבחינת "האמנתי כי אדבר", והרי זוכים לענות אמן עשרות פעמים ביום, ולפעמים מאות פעמים ביום. הבה נקפיד מאד על הכונה, בכל פעם שנענה אמן.

על דברי הגמרא (שבת ק"ט ב): "מאי אמן? אמר רבי חנינא: א-ל מלך

קדיש הוא ענין של קדושת השם. כתוב (ויקרא כב לב): "ונקדשתי בתוך בני ישראל", וכשאומרים קדיש ועונים אחריו אמן, אזי מקדשים שם שמים ברבים. קדושת ה' שכה נעשה גם באמירת 'ברוך הוא וברוך שמו' ואמן של כל הברכות שבתוך התפלה. הזהר הק' (וילך רפה ב) מפליג מאד במעלת עניית אמן, שהיא פותחת שערי רחמים ושערי ברכה, ככתוב (ישעיהו כו ב): "פתחו שערים ויבא גוי צדיק שמר אמינים", ודרשו (שם) "אל תקרי אמונים אלא אמינים" ("ג באלול תשע"ג).

איצרות אמונים

שגב מעלת עניית אמן

אמן – עבודת הלב

על מעלה מיוחדת שיש בעניית אמן בכונה, עומד רבי בנימין יהושע זילבר בעל ה'אז נדברו' (ח"ב סי' עט):

פידוע חכמים (תענית ב א) מכנים את התפלה "עבודה שהיא בלב". ואולם מבאר החובות הלבבות (שער חשבון הנפש פ"ג החשבון התשיעי) שלפי שקשה לאדם לצמצם מחשבתו, תקנו חכמים להוציא את מלות התפלה בפה, שכן בכך יוכל לקשר את מחשבתו למלות התפלה ולהתפלל בכונת הלב כראוי.

ואולם השומע ברכת חברו ועונה אחריו אמן בכונה, הרי הוא עובד בכך את קונו בלב בלבד, כפי צורת מצות התפלה מעקר הדין. משום המעלה הגדולה הזו שיש דוקא בעניית אמן, אמרו חכמים (ברכות נג ב): "גדול העונה אמן יותר מן המברך".

'אמן' – צידה לדרך

כאשר שמש ר' אליהו רוט כמשגיח בשיבת רוז'ין בירושלים, התארגנה פעם נסיעה למקומות הקדושים. ר' אליהו בקש שהבחורים יצטוו לנסיעה זו בדברי מאכל מגונים, שיש לברך עליהם ברכות שונות. לאורך כל מהלך הנסיעה ברכו הבחורים זה אחר זה ברכות הנהנין בקול, כשהכל עונים אחריהם אמן.

נסיעה מלאת התעוררות זו נחרתה לעד בלב הנוסעים. כשמעל הכל שמישה להם כהשראה דמותו הקורנת של ר' אליהו, שנפר היה עליו, כי אין בעיניו תענוג יותר גדול מאשר עניית אמן ('איש חסיד היה' עמ' רסח).

גביר אדיר

יקרתה של עניית אמן אצל רבי זלמן בריזל היתה ללא גבול ומדה. בכל שעות היום, החל משעות הבוקר המקדמות היה עסוק באסוף אמונים. רגיל היה לומר "הנגי גביר אדיר". את סוד עשרו האגדי היה מוכן לומר באזני כל מי שרק מוכן היה לשמע; משתדל אני לענות אמן במשך היום ככל שביכולתי וזוכה אני לצבר אמונים ללא גבול. וכי יש לכם שמץ של משוג על שויה של אמן אחת?

כאשר היו מכבדים אותו לשאת דברים, לא היה אומר דברי חדוד, אלא מיד היה נגש לענין שבער בעצמותיו: דברי חכמינו זכרונם לברכה על שגב מעלתה של עניית אמן (ר' זלמן עמ' 281; 283).

אגרת אמונים

מכתב מקורא נאמן

למערכת העלון 'היקר' וכל מאמינים' שלום וברכה,

פעלון המשמש במה לחזיק עניית אמן, מוצא אני לנכון לשלח לכם מסר ששמעתי מפי אחד מצדיקי ירושלים, המרבה לפקד את ציון התנא האלקי רשב"י במירון.

כשבאים לעורך רחמי שמים במירון, יש להזהר מאד שלא יסגור אדם שערי שמים בשעה שנמצא במקום הקדש. כלפי מה הדברים אמורים?

הנה אמרו בזהר (וילף רפה ב): "כל מאן דשמע ברכה מההוא דמברך, ולא אתפנו באמן, עליה נאמר "ובזי יקלו". מאי ענשיה? כמה דלא פתח ברכאן לעילא, כף לא פתחין ליה" [תרגום ע"פ 'מתק מדבש': כל השומע ברכה מפי המברך, עליו נאמר "ובזי יקלו". ומה ענשו? כמו שהוא לא פתח שערי הברכות למעלה, כף לא פותחים לו שערי שפע].

כפי הידוע בהנני הבנוי על קבר הרשב"י משמש כבית הכנסת ומתקמים בו מנינים רבים במהלך היום. אם נכנס אדם ושומע ש"ץ חוזר התפלה או מברך ברכה, ואינו עונה אמן כראוי, סוגר הוא בכך שערי שמים. לדברים הללו יש משמעות מיוחדת באתרא קדישא מירון, אשר הבאים להעטיר שם מסתמכים על כף ששערי שמים פתוחים בו לקבלת התפלות - איך אפשר להסתמך על כף, ובו בזמן להתעלם מדברי הרשב"י עצמו בזהר הקדוש?!

עוד אמרו בזהר (שלח קסב א): "מאן דקצר באמן ולא מאריך ביה גו ניהא, יתקצר מחיין דהאי עלמא" [תרגום: מי שמקצר באמירת אמן ואינו מאריך בו לאומר בנחת, יתקצרו חייו בעולם הזה]. דבריו של רבי שמעון בר יוחאי מרעידים כל לב ומחייבים את הבא לפקד את ציונו הקדוש לענות אמן בדחילו ורחימו בכונה ובנחת, שאם לא כן, יתכן שבמקום ברכה מביא על עצמו הפך הברכה ח"ו.

אותו צדיק הוסיף והמליץ על כגון דא את לשון הבית האחרון בפיוט "ואמרתם כה לחי": כאשר "תורתו מגן לנו היא מאירת עיננו" ואנו הולכים לאורה ומקימים את הפתוב בה, אזי מבטחים אנו כי "הוא ימליץ טוב בעדנו".

אלה דברי 'האומר דבר בשם אומר'

שמעון דוד לוי

עיה"ק ירושלים ת"ו

נתן לשלח מכתבים לפקס שמשפרו 08-9746102
או לכתבת המייל: 9139191@gmail.com

ברכות ואמן במשנת בעל ההלולא

צדיק באמונתו

חשיבות התוכחה על זלזול באמן

בספרו 'בינת יששכר' (בראש פרק דרך חיים) כותב רבי יששכר בער פי אל לו לרב העיר מלהמנע מלהזכיר את בני עירו, גם אם ינטרו לו בני העיר שגאה על כך. ומוסיף: אחד מהדברים שצריך הרב להזכיר ולעורר את בני עירו עליהם הוא שיפקידו לענות כל אמן ואמן כראוי וכהלכה, ובפרט שיפקידו על אותם שלושה סוגי אמונים שאודותיהם הזהירו חכמים במסכת ברכות (זו א): א. 'אמן חטופה' - הנענית שלא פקודה המזיק; ב. 'אמן חטופה' - שהעונה קוטף ומבליע אחת מאותיותיה; ג. 'אמן יתומה' - שעונה מבלי לשמע את הברכה.

בעל 'בינת יששכר' מוסיף וכותב שדוד המלך כבר רמז על חובת הזהירות בשלוש אמונים אלו בפסוק (תהלים נ טז): "ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חקי", חקי" ראשי תבות: 'חטופה', 'קטופה', 'יתומה'.

ה'בינת יששכר' ט"ז בשבט תקנ"ח

רבי יששכר בער בלוח היה בנו של רבי שמשון מהמבורג בעל 'נזירות שמשון' על שו"ע או"ח ותוספות חדשים' על ששה סדרי משנה. למד תורה מפי אביו ונחשב לתלמידו המובהק של רבי יהונתן איבשיץ.

החל משנת תקכ"ח כהן כרב במספר ערים במורביה (כיום צ'כיה), וכחמש עשרה שנים לאחר מכן, נקרא לכהן פאר רב בסעמניץ שבהונגריה, שם התפרסמה גדלתו וקדושתו בקרב קהלות ישראל. בשנת תקמ"ה הדפיס בפראג את ספרו 'בינת יששכר' הכולל דברי מוסר ותוכחה.

בערב ימיו, בראשית שנת תקנ"ח, התקבל רב בעיר מטרסדורף, ולמגנת לב כעבר כמה חדשים בליל ששי ט"ז בשבט תקנ"ח נסתלק לבית עולמו. החתם סופר שהיה עמו בקשר קרוב נקרא למלא את מקומו ברבנות.

חדושי על המשניות היו בידי החתם סופר, ובהשתדלות בנו רבי שמעון סופר מקראקא שבצו במהדרת משניות לעמברג תחת השם 'בני יששכר' - זאת לפי שלא השאיר אחריו בנים. במכתב הסכמתו להדפסת משניות אלו, כתב רבי שמעון סופר כי אביו החתם סופר היה 'מפליג מאד בשבחתי תורתו וקדושתו' של המחבר.

המקום עליו עמד בית הכנסת בעיר מטרסדורף (לשעבר 'מטרסדורף') שבאוסטריה, שנהרס על ידי הנאצים מ"ש